

**АКТУАЛЬНІ
ПРОБЛЕМИ
ПРАКТИЧНОЇ
ПСИХОЛОГІЇ**

Збірник наукових праць

Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції

16 травня 2025 р., м. Одеса

**MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
STATE INSTITUTION "SOUTH UKRAINIAN NATIONAL PEDAGOGICAL
UNIVERSITY NAMED AFTER K.D. USHYNsky"
MOLDOVA STATE UNIVERSITY
UNIVERSITY OF THE NATIONAL EDUCATION COMMISSION, KRAKOW
VILNIUS UNIVERSITY
JOHNS HOPKINS UNIVERSITY
ODESA NATIONAL ECONOMIC UNIVERSITY
KHARKIV NATIONAL PEDAGOGICAL
UNIVERSITY NAMED AFTER H. S. SKOVORODA
CLASSICAL PRIVATE UNIVERSITY
VASYL' STUS DONETSK NATIONAL UNIVERSITY**

**ACTUAL PROBLEMS
OF PRACTICAL PSYCHOLOGY**

Collection of scientific works
International Scientific and Practical Internet Conference

May 16, 2025

Odesa – 2025

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ МОЛДОВИ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ КОМІСІЇ НАРОДНОЇ ОСВІТИ В КРАКОВІ
ВІЛЬНЮСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
УНІВЕРСИТЕТ ДЖОНСА ГОПКІНСА
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ
КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ**

Збірник наукових праць
Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції

16 травня 2025 року

Одеса – 2025

UDK 001+159.9 (063)
BBK 72+88.4

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВПЛИВ КОЛЕКТИВНОЇ ТРАВМИ НА ФОРМУВАННЯ ДОСВІДУ СУСПІЛЬСТВА ПІСЛЯ КРИЗИ	
Костецька Л., Лазоренко Т. М.	102
ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я НАЦІЇ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОСТІ	
Цевух Ю. О., Цевух Л. Б.	105
СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА ПСИХОПАТІЮ ТА ПРИЧИНИ ЇЇ ВИНИКНЕННЯ	
Мельничук І. В., Тодорова Л. О.	108
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ ТА РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ ОСІБ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ	
Шадт Д.О., Симоненко С.М.	111
PECULIARITIES OF PERFECTIONISM AND TENDENCIES TOWARD SELF-HARM	
Taraniuk A.M., Kondratieva I.P.	115
METHODS OF PSYCHOLOGICAL ASSESSMENT AND DIAGNOSIS OF EMOTIONAL STATE	
Fastykovska A.S.	118
THE RELATIONSHIP BETWEEN GENDER IDENTITY AND LIFE SATISFACTION IN YOUNG WOMEN	
Glavan A., Bondarenco O.	121
THE PSYCHOLOGICAL ESSENCE OF A PERSON'S ATTITUDE TOWARD SUCCESS	
Bykova S.V.	124
ПРОЯВ АДАПТИВНИХ ТА ДЕЗАДАПТИВНИХ КОПІНГ-СТРАТЕГІЙ У ОСІБ З РІЗНИМ РІВНЕМ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ	
Поспелова І.Д., Канюка О.Є.....	126
ПРОЯВ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ У ЖІНОК В УМОВАХ ВІЙНИ	
Денисенко А.О., Шувалова О.І.....	130
ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ КОМУНІКАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ	
Рошиор К.О., Розіна І.В.....	134
ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ТРИВОЖНОСТІ У СУЧАСНИХ ПІДЛІТКІВ	
Шимбарьов В.Р., Розіна І.В.....	140

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ КОМУНІКАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ

Рошиор К.О., Розіна І.В.

Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(м. Одеса, Україна)

Анотація. У статті представлено результати теоретичного аналізу та емпіричного дослідження особливостей прояву комунікативних здібностей особистості. Здійснено системний аналіз феноменології комунікативних здібностей у психологічній науці, визначено їх структурно-функціональні компоненти та концептуальні підходи до вивчення. Емпірично досліджено особливості прояву комунікативних здібностей у студентів різних спеціальностей, виявлено гендерну специфіку їх прояву, взаємозв'язки з іншими психологічними характеристиками особистості, а також індивідуально-типологічні особливості структури комунікативних здібностей.

Ключові слова: комунікативні здібності, структурно-функціональні компоненти, емоційний інтелект, емпатія, комунікативна компетентність, психологічний супровід, типологія комунікативних здібностей.

Abstract. The article presents the results of theoretical analysis and empirical research on the manifestation of communicative abilities of an individual. A systematic analysis of the phenomenology of communicative abilities in psychological science has been carried out, their structural and functional components and conceptual approaches to study have been defined. The features of communicative abilities among students of different specialties have been empirically investigated, revealing gender specificity of their manifestation, relationships with other psychological characteristics of personality, as well as individual-typological features of the structure of communicative abilities.

Keywords: communicative abilities, structural and functional components, emotional intelligence, empathy, communicative competence, psychological support, typology of communicative abilities.

Вступ. Комунікативні здібності людини є фундаментальною основою соціальної взаємодії, що забезпечує ефективність міжособистісних контактів та успішність професійної діяльності. Актуальність дослідження зумовлена стрімкими трансформаціями сучасного суспільства, де комунікація набуває нових форм і значень, а вміння ефективно взаємодіяти з іншими стає ключовою компетенцією XXI століття.

Проблема розвитку та функціонування комунікативних здібностей привертає увагу науковців з різних галузей знань: психології, педагогіки, соціології, лінгвістики та філософії. В умовах інформаційного суспільства особливої значущості набуває дослідження трансформації комунікативних здібностей, їх адаптації до нових реалій віртуального спілкування [6].

Теоретичний аналіз наукової літератури свідчить про значний внесок українських дослідників у вивчення комунікативних здібностей. Зокрема, праці Н. В. Александрової [1], А. Король [2], Л. І. Березовської [6], І. А. Власенко [7] розкривають різні аспекти цього феномену.

Метою статті є теоретичне обґрунтування та емпіричне вивчення особливостей прояву комунікативних здібностей особистості в сучасних умовах соціальної взаємодії.

Виклад основного матеріалу. У психологічній науці комунікативні здібності розглядаються як складне інтегративне утворення, що забезпечує ефективність комунікативної діяльності особистості. Н. В. Александрова визначає їх як "індивідуально-психологічні особливості особистості, що забезпечують ефективність її спілкування та сумісність з іншими людьми" [1, с. 29].

А. Король розглядає комунікативні здібності як "комплекс індивідуально-психологічних особливостей, що забезпечують здатність індивіда до активного й ефективного спілкування, передачі та адекватного сприймання інформації, організації взаємодії з іншими людьми" [2, с. 56].

О. В. Бакланова та О. М. Струтинська виділяють у структурі комунікативних здібностей три базових компоненти: когнітивний, емоційний та поведінковий [5, с. 11]. Когнітивний компонент включає комунікативні знання, розуміння психологічних особливостей співрозмовника, здатність до рефлексії. Емоційний компонент охоплює емпатію, емоційну чутливість, здатність до емоційної саморегуляції. Поведінковий компонент представлений комунікативними вміннями та навичками, здатністю до гнучкої поведінки в різних комунікативних ситуаціях.

Н. Волошина та О. Азаркіна додають мотиваційний компонент, який включає комунікативні потреби, мотиви та цінності [8, с. 127]. Автори зазначають, що саме мотиваційний компонент є рушійною силою розвитку комунікативних здібностей.

Комунікативна компетентність є більш широким поняттям, що включає комунікативні здібності як свій структурний компонент. За визначенням Н. В. Александрової, комунікативна компетентність – це "інтегративна якість особистості, що включає знання, уміння, навички та особистісні якості, необхідні для ефективного спілкування" [1, с. 30].

М. А. Багрій підкреслює: "Комунікативна компетентність є результатом розвитку комунікативних здібностей та набуття комунікативного досвіду, що забезпечує ефективність професійної діяльності фахівця, особливо у сфері "людина-людина" [4, с. 79].

Особливої актуальності набуває дослідження комунікативних здібностей у контексті професійної діяльності. Як зазначають Н. Волошина та О. Азаркіна, "комунікативні здібності є професійно значущою якістю для представників

соціономічних професій, зокрема психологів, педагогів, медичних працівників, менеджерів" [8, с. 125].

Ефективними методами розвитку комунікативних здібностей є соціально-психологічні тренінги, рольові ігри, моделювання комунікативних ситуацій, групові дискусії [3, с. 32]. Особливої уваги заслуговують арт-терапевтичні методи, які сприяють розвитку емоційного інтелекту, емпатії, креативності у спілкуванні [3, с. 35].

У сучасних умовах цифровізації та віртуалізації комунікативного простору особливої значущості набуває дослідження трансформації комунікативних здібностей. Л. І. Березовська зазначає, що "віртуальна комунікація висуває нові вимоги до комунікативних здібностей особистості, зокрема здатності до самопрезентації в онлайн-просторі, володіння цифровими комунікативними технологіями, критичного оцінювання інформації" [6, с. 30].

І. А. Власенко наголошує, що "розвиток комунікативних здібностей в умовах цифрового суспільства має бути спрямований на формування медіаграмотності, критичного мислення, здатності до ефективної комунікації як у реальному, так і у віртуальному просторі" [7, с. 157].

Результати дослідження. Для емпіричного дослідження особливостей прояву комунікативних здібностей було використано комплекс психодіагностичних методик: "Тест комунікативних умінь" (адаптація О.В. Кулешової, А.В. Герман), "Діагностика комунікативної соціальної компетентності" (КСК), "Діагностика емоційного інтелекту" (І.В. Кряж, Н.В. Левенець), "Тест-опитувальник комунікативних здібностей" (О.М. Запорожець), "Діагностика комунікативного контролю" (М. Снайдер).

У дослідженні взяли участь 85 студентів різних спеціальностей (психологія, педагогіка, менеджмент, інженерія) віком від 18 до 25 років. Дослідження проводилося на базі трьох закладів вищої освіти України протягом 2023-2024 навчального року. Вибірка формувалася за принципом стратифікованого відбору з урахуванням пропорційного представлення студентів різних курсів (1-4), що дозволило забезпечити репрезентативність результатів дослідження.

Аналіз результатів дослідження рівня розвитку комунікативних здібностей студентів різних спеціальностей виявив суттєві відмінності, що представлено в таблиці 1.

Таблиця 1.

Рівень розвитку комунікативних здібностей студентів різних спеціальностей (у %)

Рівень розвитку комунікативних здібностей	Психологія (n=29)	Педагогіка (n=22)	Менеджмент (n=17)	Інженерія (n=18)
Високий	43,3	36,7	33,3	16,7
Середній	46,7	50,0	53,3	53,3
Низький	10,0	13,3	13,4	30,0

Як видно з таблиці 1, найвищий рівень розвитку комунікативних здібностей демонструють студенти-психологи (43,3% з високим рівнем), що

може бути зумовлено професійною спрямованістю та специфікою навчання, яка передбачає інтенсивну комунікативну практику. Студенти педагогічних спеціальностей також виявляють досить високий рівень комунікативних здібностей (36,7% з високим рівнем). Найнижчі показники виявлено у студентів інженерних спеціальностей (16,7% з високим рівнем та 30,0% з низьким рівнем).

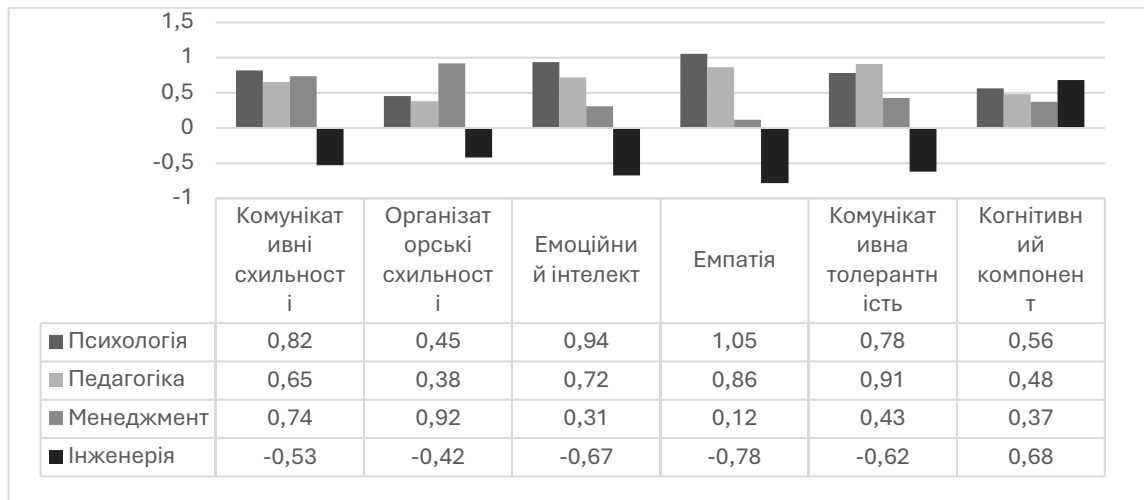

Рисунок 2. Профілі розвитку структурних компонентів комунікативних здібностей студентів різних спеціальностей

Поглиблений аналіз структурних компонентів комунікативних здібностей студентів різних спеціальностей виявив специфічні профілі їх розвитку. Студенти-психологи демонструють найвищі показники за емпатією та емоційним інтелектом, студенти-педагоги – за комунікативною толерантністю та емпатією, студенти-менеджери – за організаторськими схильностями, студенти інженерних спеціальностей – за когнітивним компонентом комунікативних здібностей.

Кореляційний аналіз взаємозв'язків між компонентами комунікативних здібностей та іншими психологічними характеристиками особистості виявив наявність значущих кореляцій. Зокрема, встановлено позитивні кореляції між рівнем розвитку комунікативних схильностей та емоційним інтелектом ($r=0,68$, $p<0,001$), емпатією ($r=0,57$, $p<0,001$), комунікативною толерантністю ($r=0,49$, $p<0,001$), самооцінкою ($r=0,42$, $p<0,001$), екстраверсією ($r=0,53$, $p<0,001$).

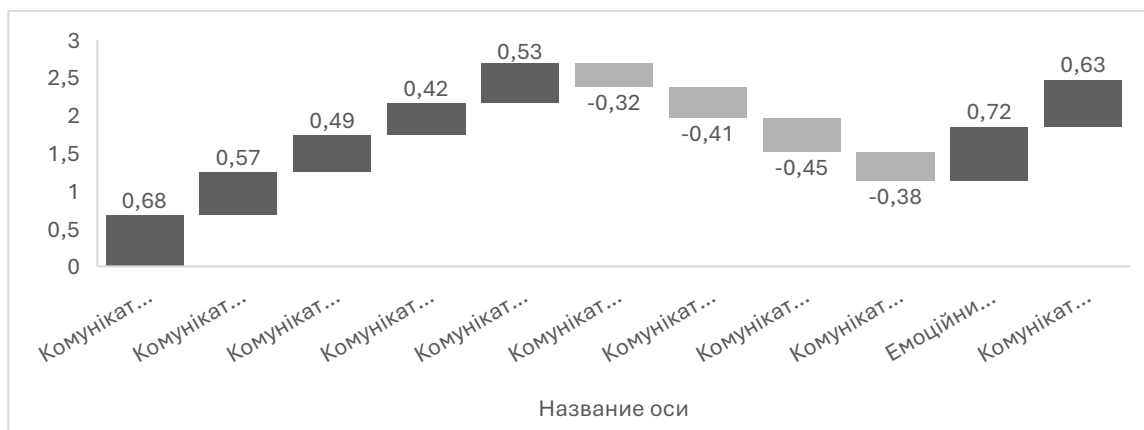

Рисунок 3. Кореляційна плеяда взаємозв'язків між компонентами комунікативних здібностей та іншими психологічними характеристиками особистості

Факторний аналіз дозволив виділити три основні фактори в структурі комунікативних здібностей: емоційно-емпатійний (36,4% дисперсії), поведінково-регулятивний (28,7% дисперсії) та когнітивно-перцептивний (19,2% дисперсії). До першого фактору увійшли такі показники, як емоційний інтелект, емпатія, комунікативна толерантність; до другого – комунікативні та організаторські схильності, домінантність, впевненість у собі; до третього – когнітивні аспекти комунікації, здатність до аналізу комунікативних ситуацій, соціальна перцепція.

На основі кластерного аналізу виділено чотири типи особистості за особливостями прояву комунікативних здібностей, що представлено на рисунку 5.

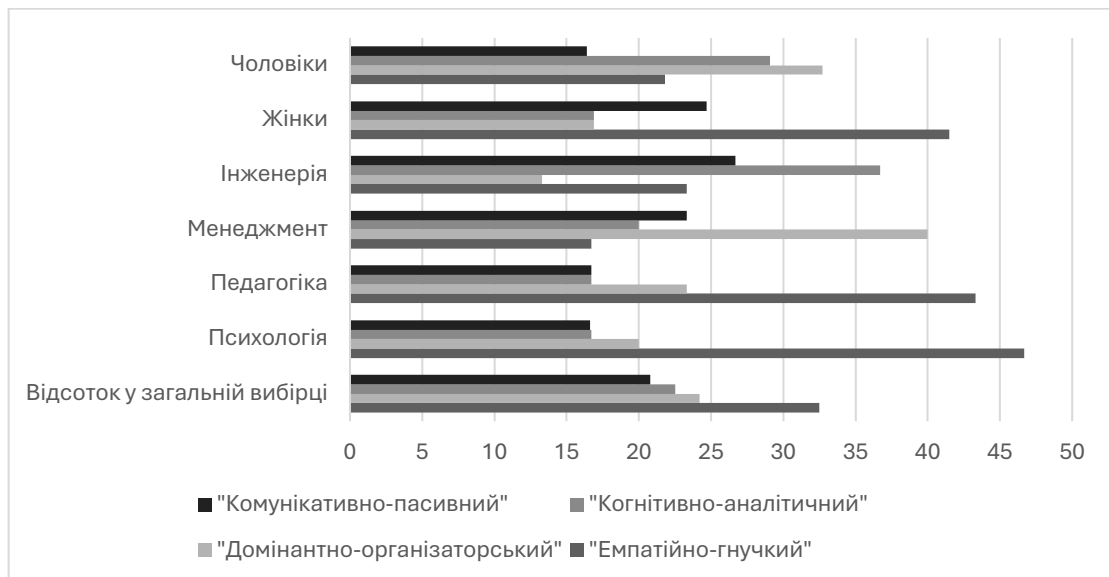

Рисунок 4. Типи особистості за особливостями прояву комунікативних здібностей

1. "Емпатійно-гнучкий" тип (32,5% досліджуваних) – характеризується високим рівнем емпатії, емоційного інтелекту, комунікативної толерантності, гнучкістю комунікативної поведінки. Представники цього типу легко встановлюють контакт з різними людьми, чутливі до емоційних станів співрозмовників, здатні адаптувати свою комунікативну поведінку відповідно до ситуації. Вони виявляють високий рівень рефлексії в комунікації, вміють активно слухати та проявляти емпатію.

2. "Домінантно-організаторський" тип (24,2% досліджуваних) – відзначається високим рівнем організаторських здібностей, схильністю до лідерства, домінування в комунікації, середнім рівнем емпатії. Представники цього типу ефективні в ситуаціях, що вимагають організації групової взаємодії, прийняття рішень, координації дій інших людей. Вони прагнуть до лідерства в комунікації, вміють переконувати, мотивувати, але можуть недостатньо враховувати емоційні стани співрозмовників.

3. "Когнітивно-аналітичний" тип (22,5% досліджуваних) – характеризується розвиненими когнітивними аспектами комунікації, здатністю до аналізу комунікативних ситуацій, середнім рівнем емоційного інтелекту та емпатії. Представники цього типу орієнтовані на раціональні аспекти комунікації, логіку, аргументацію. Вони вміють структурувати інформацію, аналізувати комунікативні ситуації, знаходити оптимальні стратегії взаємодії, але можуть недооцінювати роль емоційних аспектів комунікації.

4. "Комунікативно-пасивний" тип (20,8% досліджуваних) – відзначається низьким рівнем комунікативних схильностей, емоційного інтелекту, емпатії, схильністю до уникнення комунікативних ситуацій. Представники цього типу відчують труднощі у встановленні контактів, ініціюванні спілкування, підтриманні розмови. Вони часто уникають ситуацій, що вимагають інтенсивної комунікації, відчують тривогу та напруження в процесі спілкування, особливо з незнайомими людьми.

Виявлено, що розподіл типів комунікативних здібностей має певну специфіку залежно від спеціальності досліджуваних. Серед студентів-психологів та педагогів переважає "емпатійно-гнучкий" тип (46,7% та 43,3% відповідно), серед студентів-менеджерів – "домінантно-організаторський" тип (40,0%), серед студентів інженерних спеціальностей – "когнітивно-аналітичний" (36,7%) та "комунікативно-пасивний" типи (33,3%).

Додатковий аналіз динаміки розвитку комунікативних здібностей студентів різних курсів виявив тенденцію до підвищення рівня їх розвитку від першого до четвертого курсу, особливо у студентів спеціальностей, пов'язаних з інтенсивною комунікацією (психологія, педагогіка).

Висновки. Проведене теоретико-емпіричне дослідження особливостей прояву комунікативних здібностей особистості дозволяє сформулювати такі висновки.

Комунікативні здібності є складним інтегративним утворенням, що забезпечує ефективність комунікативної діяльності особистості та її взаємодії з іншими людьми. Аналіз наукових підходів до визначення поняття "комунікативні здібності" свідчить про відсутність єдиного трактування цього феномену, що зумовлено його багатоаспектністю та міждисциплінарним характером. У структурі комунікативних здібностей виділяють когнітивний, емоційний, поведінковий та мотиваційний компоненти, що підтверджується результатами факторного аналізу, який виявив три основні фактори: емоційно-емпатійний, поведінково-регулятивний та когнітивно-перцептивний.

Емпіричне дослідження виявило відмінності у рівні розвитку комунікативних здібностей студентів різних спеціальностей. Найвищий рівень розвитку комунікативних здібностей демонструють студенти-психологи, найнижчий – студенти інженерних спеціальностей. Це свідчить про вплив професійної спрямованості та специфіки навчання на розвиток комунікативних здібностей.

Кореляційний аналіз підтвердив наявність взаємозв'язків між комунікативними здібностями та іншими психологічними характеристиками особистості. Зокрема, виявлено позитивні кореляції між рівнем розвитку комунікативних схильностей та емоційним інтелектом, емпатією, комунікативною толерантністю, а також негативні кореляції з авторитарністю, агресивністю, підозрілістю.

На основі кластерного аналізу виділено чотири типи особистості за особливостями прояву комунікативних здібностей: "емпатійно-гнучкий", "домінантно-організаторський", "когнітивно-аналітичний" та "комунікативно-пасивний". Розподіл цих типів має певну специфіку залежно від спеціальності досліджуваних.

Результати дослідження свідчать про необхідність диференційованого підходу до розвитку комунікативних здібностей з урахуванням індивідуально-типологічних особливостей особистості та її професійної спрямованості. Практичне значення отриманих результатів полягає в можливості їх використання для розробки програм психологічного супроводу розвитку комунікативних здібностей студентів різних спеціальностей, а також для оптимізації процесу професійної підготовки фахівців, особливо тих, чия діяльність пов'язана з інтенсивною комунікацією.

Література:

1. Александрова Н.В. Комунікативна компетентність – ефективність у професії. Журнал практичного психолога. 2021. № 7-8. С. 28-31.
2. Анжела, Король. Розвиток комунікативних здібностей учнів: теоретичний аналіз. Молодь і ринок. 2019. №2 (169). С. 54-59.
3. Арт-терапія та арт-педагогіка в допомогу батькам та дітям в складних ситуаціях / під ред. О. Тараріної. Київ: ГО «Східноукраїнська асоціація арт-терапії» некомерційне видання, 2019. 48 с.
4. Багрій М.А. Формування комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти. Медична освіта. 2022. № 4 (98). С. 77–81.
5. Бакланова О. В., Струтинська О. М. Взаємозв'язок комунікативної компетентності та мотивації у студентів-психологів. Психологія і особистість. 2019. Т. 3. С. 9-19.
6. Березовська Л.І. Вплив соціальних мереж на психологічне благополуччя особистості. Вісник Національного університету оборони України. 2020. № 55(2). С. 28–36.
7. Власенко І. А. Конфліктологічна компетентність студентів: умови та програма формування. Теорія і практика сучасної психології. 2020. № 1. Т. 1. С. 155-160.
8. Волошина Н., Азаркіна О. Психологія професійного спілкування: навч. посіб. Одеса: Олди Плюс, 2021. 280 с.
9. Волошина Н.В. Дослідження особливостей розвитку комунікативного потенціалу керівників органів внутрішніх справ. Юридична психологія та педагогіка. 2019. № 2. С. 213-224.
10. Гандзюк О. Гендерні особливості кризи ранньої дорослості. Міжнародна науково-практична конференція. 2022. Тернопіль.